

Amerika məqtəblərində qənt təsərrufatına Jardım.

Jazanı: *Petrova.*

1928-nci ilin Nojabrında bir Amerika zyrnalında Xamlin imzasilə «Cəmiyyətin praktiki həyatında əmələ qələn dejiziqliq vasitəsilə məqtəb tə'limi tə'sirinin ölçülməsi» sərlevhəsilə bir məkalə dərc edilmişdi.

Ajova ştatında qənt-təsərrufat məqtəbi muəllimlərinədən altı nəfəri seçlənib, tə'limlərinin lobja cinsindən olan bitqilərin məhsuly uzərinə olan tə'sirini təcribə joli ilə joklamagı karara aldılar. Təcribələrdə məqtəblərin bylyndygy altı balaca qənt camaatı arasında aparılacakdı. Muəllimlər həm jykarı sınıf əjirdlərilə həm həjuqlərlə birliqdə çalışırdılar. Jerli toprakda lobja cinsindən olan bitqilər bəcərməq uçun kolaj və əl verizli oldygy çokdan bəlli idi. By cinsdən olan bitqilərin byrada həm məhsuly bol; həm də, əzqə bitqilərə nisbətən artıq kuvvətli olır; bynlar topragı jakzılaşdırır, kuvvətli (munbit) edirlər. Laqin nədənsə, bir para səbəblər uzərinə by cur bitqilər camaat arasında qərəqi qibi jayılmamı, zəhrət kazanmamı, ədyr.

By altı muəllim-qənt təsərrufat instryktorları, sözu bir jərə kojyb, tə'limlərinin nəticəsini dört test vasitəsilə joklamagı karara aldılar.

Birinci test:

Birinci test, qənt təsərrufatı, təmajulundə məqtəbin jykarı sınıflarında okyjanlar və ja xyd məqtəbin qəstərizlərindən istifadə edən təsərrufatlarilə məqtəbdən heç bir qəməq almajan təsərrufat formaları tərəfindən aparılan izləri mukajəsə edirdi. Mukajəsə sonynda alınan nəticə (1926-1927-nci illərə əjiddur) bəjlə idi:

Lobja cinsindən olan bitqilərlə əqilən butun əqin jərlərinin % uzərinə nisbətləri:

Cəmiyətlər:	Məqtəblə vəgylə gryplər	Məqtəblə vəgylə olma- jan gryplar
Birinci	13,9	2,7
İqinci	19,0	11,2
Uçuncu	11,4	2,8
Dörduncu	12,7	7,6
Bəşinci	10,7	8,8
Altıncı	28,5	12,9

Iqinci test.

By test, lobja cinsindən olan bitqilərlə əqilən camaat (təcrübə) jirlərinin məhsylilə okrygda (cəmiyyətlərin jəzadıqları okrygda) qıl, jirlərin məhsyliny mukajəsə edirdi. By mukajəsənin sonynda da bəjlə nəticə alındı:

Cəmiyyətlər:	Camaatın lobja cinsli bitqilərlə əqdiqi jirlərin % üzərinə nisbətləri.	Okrygda jənə də lobja cinsindən olan bitqilərlə əqilən jirlərin % üzərinə nisbətləri:
1 ci (Bynjyran)	11,7	2,6
2-ci (Zilbert)	13,4	1,6
3-cu (İordan)	6,1	1,8
4-cu (Qullej)	11,3	1,6
5-ci (Nijyton)	9,4	3,8
6-cы (Oeqi)	18,7	2,7

Istər butun kəzada, istər jılınlz təcrübə jayılan cəmiyyətlər arasılnda lobja bitqiləri əməq ygrynda aparılan təbligat jolları və usylları bir-birinin ejni idi; jılınlz məqtəb tə'siri bynlardan ajrı-lırdı--baxka idi.

Uçuncu test.

By test altı camaat içindəqi lobja əqin izlərini birinci və iqinci dəfə tədkik edən zaman alınan rəkəmləri janazdırırmakdan və jök-ləməkdən ibarət idi. Bynyn nəticəsində də bəjlə bir cədvəl alındı:

Lobja bitqilərilə əqilən əqin jirlərinin % üzərinə nisbətləri.

C a m a a t l a r :	Tədkiklər arasılnda qeçən illər	Birinci ədkik	Iqinci tədkik
1-ci (Bynjyran)	2	4,5	11,7
2-ci (Zilbert)	1	7,6	13,4
3-cu (İordan)	6	1,5	6,1
4-cu (Qullej)	3	6,4	11,3
5-ci (Nijyton)	3	5,1	9,4
6-cы (Oeqi)	3	9,4	18,7

Dörduncu test.

By test iqi dəfə jökılan 258 təsərrufatda lobja bitqilərilə əqilən jirlərin səjlarındaql dəjiziqliqi kejd etməqdən ibarət idi. By təsərrufatlardan 174 fermer məqtəbdə tə'limat alırdı. 84 fermer də

məqtəbdən qəməq almadan izləjirdi. Birinci və iğinci joklamanın arası təkribən $1\frac{1}{3}$ il çəqmizdi. Axırda da by nəticələr alındı:

Lobja bitqilərilə əqin yerlərinin % üzərinə nisbətleri:

	Tə'limat alan gryplar	Tə'limat almajan gryplar
1-ci joklama .	11,0	6,7
2-ci joklama .	16,4	8,1

Jykarıdaql cədvəllərdə qərunduqu qibi, tə'limat qərməjən gryplar da lobja məhsylatını, çoklatmıçdyr; hal by qi, Ajova ztatındaql qənt təsərrufatı, departmentinin verdiği mə'lymat üzərinə butun kəzadə lobja cinsindən olan bitqilərlə əqin yerlərinin miqdarı bir kədər azalmıçdı. Bynyn səbəbi, bizcə odyr qi, məqtəb tə'limatilə iz qərən gryplar, yerləində təcribə aparılan camaat üzərinə muəjjən dərəcədə tə'sir etmişdur. Cədvəllərdə qəstərilən rəkmələrin hamısı, muəllimlərin—agranomların və zəjjirdlərin fermerlər təsərrufatı, üzərinde apardıkları, tədkik və joklama nəticəsində alınmıçdyr. Qəstərilən faktları ajdınlaşdırmaqda da yerli izcilər çətinliq çəqmizdur. Byrada bir kədər janlılıklar varsa da, jənə də məkalə jazanın zənninə qərə azagıdaql, nəticələri çıkarmak olыр:

I-Məqtəblərimizdə verilən qənt təsərrufatı, dərslərinin əhəmiyyəti nəticələrini hər il ölçüb-biçməq və joklamak mumqundur.

II-Məqtəb tə'liminin lobja bitqiləri bəcərməq izi üzərinə bırakdığı, tə'siri təkribi syrətdə də olsa, dejil janlız zəjjirdlərin öz təsərrufatlarında, məqtəb tə'siri qərməjən qəntilərin təsərrufatlarında da tə'jin etməq olыр.

Qənt təsərrufatı, fənlərinin metod ilə tə'lim edildiyini məkalə sahibi jazmıçır və qəstərməjirsə də, laqin Amerikada nəzr edilən pedagozi ədəbijatından bizə mə'lymdyr: jıqırmi ildən artıkdıyr qi, muttəhid cumhyriyyətlərdəqi qənt təsərrufat məqtəblərinin hamısı, projekt metody kollanıçır; çunqu by usyl (projekt metody) orada ol-dykca məhqəmləzmiz, qərəqi qibi jayılmıç və bəlqə də qutləvi ibtidai məqtəblərdəqindən daha artıq syrətdə kollanılmıçdadyr. Son illərdə projekt metodyny havi olmaq üzrə Amerikada nəzr edilən əsərlər: a) «tə'limdə projekt metodyny əjrənməq» (1928-nci ildə, jazın: Alberti); b) «Qənt təsərrufatlarının tə'limində projekt metodları və projektlər» (1926-nci ildə; jazın: Zmidt) dən ibarət idi. By əsərlər, qərəq projekt metody üzərinə məzgyıl olan xusysi qənt təsərrufat məqtəblərinin, qərəqsə qələcəq fermerlərə agronomi tə'limat verməqə kabil zəxsləri hazırlajan camaat məqtəblərinin jykarı sınıfları, praktikasına dəjir qulli və dəjərli mə'lymat verir. Fermer təsərrufatını, juqsəltməq və həm də mədaxilini çokaltmaq izini nə-

zərə alaraq, cavan nəslin məqtəb fəalijjətini bəjuq jazlı qəntlilərin praktiqi əməqi ilə jakınlazdırırdılar və bəjlə jakınlazdırmanın sonunda da qəzəl nəticələr aldılar. Projektlər asan və həm də muvəffəkijjətlə iləriləməyə və inqizaf etməyə başladı: qənt məqtəbində təlim usuly: zəjirdlərin məqtəbdə aldıkları məlymatı praktika etməq və həyata qəçirməq üçün onların (zəjirdlərin) individual təsərrufatları dəjərli laboratıyar olmyədyr; məqtəb isə, cavan fermerin təsərrufatında təlimatçı və təzqilatçı roly oınajırdı. Oqlan yzadı, kartofil əqməyə alınlazdı, öz jerlərində əqirdi məqtəbdə okydygy və əjrəndiqi məlymatı həyata səkmaqla öz jazajırlarını və diriliqinin kyrylyzyny da jakınlazdırırdı.

Məqtəb, qənt-təsərrufat məhsylynyn artmasına, bol olmasına qəməq etməlidur, məhsylyn çokalmasına jardıml etməlidur qi, təcribəli praktiqi Amerikalıların kojdykları, xərc ədənile bilsin. Bəjləliqlə də qənt məqtəblərində dərs verən muəllimlərə bəjlə bir zəj təqlif etməq lazımlı qəlib: muəllimlər, zəjirdlərini əjlə bir projektə dogry çəqməlidurlər qi, onlar (projektlər) zəjirdlərə ən çok umymi təlim materjalı verir və əzləri də fajdalı bir qənt-təsərrufat təzəbbusu sajlıla bilir.

Qəntdə calızan bir məqtəb, öz bağında, bağçasında, bostanında, çolunda, hejvan saklanan jerində, ətrafında camaata əjlə bir nəticə və muvəffəkijjət qəstərsin qəzəq qi, bynların mislini o— camaat—butun okrygdaqlı fermerlərdən heç birisində bylamasın. Bəlidur qi, ixtisasçılarnın məqtəbə toplanması, məqtəbdə xusysi qutubxananın və Labaratorjanın bylynması həp muəjjən məksəd uçundur. Əjer bynların hamısı qənt-təsərrufatını (bynlarız) qəntçilər əməqilə bəcərilən təsərrufat dərəcəsinə çatdırmaq uçunsə, o zaman bynların ətrafındaqlı qəntlərdə jazajan camaatın dikkət və nəzərini heç də cəlb edəməjəcəq, camaatın təsərrufat məhsylynyn juqsəq dərəcəyə vardiymajacak və öz vəzifəsini də icra edəməjəcəqdur. Amerikalıların zənnincə məqtəb, ən juqsəq nəticələr və muvəffəkijjətlər kazamalıdyr qi, başka fermerlər də onyn dalınca qədə bilsinlər və məqtəb təqlif etdiqi təqmil usylları da öz fermerlərində kollana bilsinlər: ynytmamalıdyr qi, əqinçilərin dikkətlərini məqtəbin qənt-təsərrufat metodlarına dogry cəlb edə bilməq üçün, az xərcli, ycyz kijmətli və bol məhsyl verən pratiki jakı, çaralar lazımdyr onların həvəsəndirməli qi, qəlib zəjirdlərin izlərini kontrol japsınlar-iztiraq etsinlər, qənt-təsərrufat sahəsində təcribələr jəpan evladlarına qəməq etsinlər. Ona qərə də hər projektə əjlə hesaba almalı qi, nəticədə, bir tərəfdən jeni kazanılan biləqi və bacarıqların qəmijjət və qejfijjəti ajdınlazdırılmalı, o biri tərəfdən də—projektin iktisadca məhsyllıy oldygy, karzıslındaqlı çətinliqləri jıkmak üçün zəjirdlərin kollandıqlı usylları, məhsylyn xassəsi, artıqlı inamlı əməq usylları, izi asan qərməq çaraları və ilax bəlli olsyn.

Neçə ildür qi, cavan qəntli məqtəblərimiz haman projekt metody üzərinə iz aparılır; by məqtəblərin kyrylyzy ojlədur qi, onlar qənt təsərrufatının məmləqətmizdə juqsəlməsinə çalırlar. By məqtəblərlə qutləvi qəntli təsərrufatlarının arasında ən sıxlı bag vardyr. Cavan qəntli məqtəbləri həm təsərrufatın mədaxilli jərlərini sajca çogaltmak və qənişləndirməq jollarını qəstərir, həm də qənt jazırlarını, jenidən kyrmak üzərinə daha aqlr və kuvvətli dərin tə'sirlər byrakılır; hal by qi, kapitalizimli Amerikada by qibi zəjlər jökdyr və olmaqlr da. Qərəqdür qi, bir dərəcəli cavan qəntli məqtəbləri hazırlıq jaz-jaj sulsundə bir qənt təsərrufat projekti aparılın və by projektin məxsədi də—qənt təsərrufatlarımız səhələrindən birisinin məhsulylyny, kollektivləzdirmə joly ilə, çokaltmak olmasın, qərduqu izlərin nəticələrini də ətrafdaql qəntlilər içində hesaba alsınlar.

Fransada qənt texniki məarif həftəsi.

Jazanı: *Sobolov.*

Muharəbədən sonra Fransa bəjuq sənaj'e məmləqəti olmyzdyr. Laqin Qənt təsərrufatı, Fransanın iktisadi həyatında jənə də əvvəlqi qibi dəjərli mevke' dytyr. Hal by qi, muharəbədən əvvəl qəntlilərin zəhərə aqln-akın qəlməsi hali-hazırda daha artıq ziddətə davam etməqdədur. Fransa qəntlərinin bə'zilərində iz jijləri də tapılmayırlar, bynlar da öz jyrtlarını və təsərrufatlarını byrakıb zəhərə qətmizlər və qədirlər də.

Fransa iktisadçılardı by məsələ xusysynda çok fiqirləzir, qətur-kojlar edirlər, bəzlərini sındırırılar. Fransadaql bəjlə bir iktisadi problem səbəb olmyzdyr qi, hali hazırdə, istər umymi ədəbijatda istərsə pedagozi ədəbijatında jeni bir məsələ hakkında kızıqlı syrətdə jazılmakda və muxtəlif rəjlər jurudulməqdədur. O məsələ də qəntdə Xəlk məarif reforması və məarif, qənt təsərrufat ehtijaclarına yjgynləzdirmək məsələsidür.

Ibtidai məqtəbin qənt təsərrufatı üzərinə byraka biləcəqi tə'sir hakkında jurudulən fiqir oldykca muxtəlif və fərklidür. Laqin bəjlə rəjlərin cümləsi birliqdə qənt məqtəblərinin programlarını kızıqlı syrətdə kamçılamaqdadyr və onları (programları) jaramaz sajlrlar. Yzaklara verilən dərslərin kədəri oldykca çokdyr: həftədə 30 saat, ja xyd qundə 6 saat (cümə akzamları dərs olmaqlr) sınıfta otyryrlar, evlərinə qətdiqdən sonra da vaktlarını çokyny verilən dərsləri hazırlamaga sərf edirlər. By cur tə'lim tamamilə qitab uzundən əjrtməqdən ibarət olqr qi, by da həjətdən tamamilə yzak və ajrlı-